

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 274 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi	41
Idirisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	

Turizmда innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budgetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'la'kov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida)	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich	
Budget tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari	230
Mirzayev Kobii Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
Innovation iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	

Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	

SOLIQ SIYOSATI VA STRATEGIYASINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI

Djumaniyazov Marks Quranbaevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy mazmuni va yuzaga kelish iqtisodiy shart-sharoitlari soliq-budjet tizimini samaradorligini ta'minlash hisoblanadi. Har qaysi mamlakatning iqtisodiy siyosatida soliq siyosati o'ta muhim rol o'ynaydi. Soliq siyosati davlatning boshqa iqtisodiy siyosatining yo'nalishlariga kuchli uzviy bog'liqligi bilan bir qatorda, ularga ta'sir qilib boradi. Soliq siyosatini to'g'ri ishlab chiqish va uning strategik hamda taktik yo'nalishlarini belgilab olish o'ta dolzarb va murakkab jarayon hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Soliq, soliq munosatlari, soliq siyosati, soliq siyosati strategiyasi, soliq siyosati taktikasi, soliq imtiyozlari, soliq siyosati yo'nalishlari, davlat budjeti, soliq ma'murchiligi, soliq yuki.

Abstract: In this article, the scientific and theoretical content of tax policy and strategy and the economic conditions of its emergence are to ensure the effectiveness of the fiscal system. Tax policy plays an extremely important role in the economic policy of any country. Tax policy, along with its strong indissoluble dependence on other areas of the state's economic policy, continues to influence them. The correct development of tax policy and the definition of its strategic and tactical directions is an extremely relevant and complex process.

Key words: tax, tax relations, tax policy, strategy of tax policy, tactics of tax policy, tax benefits, directions of tax policy, state budget, tax administration, tax burden.

Аннотация: В данной статье научно-теоретическое содержание налоговой политики и стратегии и экономические условия ее возникновения являются обеспечением эффективности налогово-бюджетной системы. Налоговая политика играет чрезвычайно важную роль в экономической политике любой страны. Налоговая политика, наряду с сильной неразрывной зависимостью от других направлений экономической политики государства, продолжает оказывать на них влияние. Правильная разработка налоговой политики и определение ее стратегических и тактических направлений-крайне актуальный и сложный процесс.

Ключевые слова: налог, налоговые отношения, налоговая политика, стратегия налоговой политики, тактика налоговой политики, налоговые льготы, направления налоговой политики, государственный бюджет, налоговое администрирование, налоговая нагрузка.

KIRISH

O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida yangi mazmundagi strategik maqsadlarni belgilab beruvchi soliq siyosatini shakllantirish va amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Soliq to'lovchilar faoliyatini rag'batlantirish, soliq yukini kamaytirib borish, adolatli soliq tamoyillariga asoslangan soliq tizimini yanada rivojlantirib borish yo'nalishida sezilarli islohotlar amalga oshirish bu boradagi muhim vazifalardan hisoblanadi. Shu bilan birga bunday soliq siyosatining samaradorligini ta'minlashda, hali o'z yechimini kutayotgan ilmiy-amaliy muammolar ham mavjud.

MAVZU OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Soliq strategiyasi soliq menejmentining muhim jihati bo'lib, ushbu mavzu bo'yicha ko'plab adabiyotlar mavjud. Bu erda soliq strategiyasi bo'yicha nashr etilgan ilmiy maqolalarning bir nechta namunalari keltirilgan:

Tomas R. Pope, Margaret L. Shackell-Dowell va Martin K. Welch tomonidan "Soliq strategiyasi va korporativ ijtimoiy javobgarlik" (2015): Ushbu maqolada soliq strategiyasining korporativ ijtimoiy mas'uliyatdagi ahamiyati va tashkilotlarning soliq strategiyasini qanday moslashtirishi mumkinligi muhokama qilinadi. ularning umumiy CSR maqsadlari bilan.

Stiven C. Dilli va Ron L. Robertsning "Soliq strategiyasining evolyutsiyasi: adabiyotdan dalillar" (2013): Ushbu maqola vaqt o'tishi bilan soliq strategiyasining evolyutsiyasini ko'rib chiqadi, uning rivojlanishini taktik yondashuvdan ko'proq strategiyaga o'tkazadi. strategik.

Kris Evans va Styuart Jons tomonidan “Soliq strategiyalarining taksonomiyasi: nazariy va amaliy istiqbollar” (2015): Ushbu maqola soliq strategiyalarining taksonomiyasini taklif qiladi va ularni tashkilotning strategik maqsadlariga moslashish darajasiga qarab to‘rt guruhga ajratadi.

Reuven S. Avi-Yonah tomonidan “Soliq strategiyasi va ko‘p millatli korxona” (2014): Ushbu maqolada ko‘p millatli korxonalar uchun soliq strategiyasining ahamiyati muhokama qilinadi va ushbu tashkilotlar soliq strategiyasini biznes maqsadlari bilan qanday muvofiqlashtirishi mumkinligi haqida tushuncha beradi.

Maykl V. Klemm va Devid J. Linch tomonidan “Globallashayotgan dunyoda soliq strategiyasining o‘rni” (2016): Ushbu maqolada soliq strategiyasi va uning globallashayotgan dunyoda tutgan o‘rni, shu jumladan globallashuvning soliq strategiyasiga ta’siri haqida to‘liq ma’lumot berilgan. soliq mutaxassislari va boshqa biznes funktsiyalari o‘rtasidagi hamkorlikning ahamiyati.

Ushbu maqolalar, boshqa ko‘plab maqolalar qatori, soliq strategiyasining turli jihatlarini, jumladan, uning vaqt o‘tishi bilan evolyutsiyasi, soliq strategiyasini biznes maqsadlariga moslashtirishning ahamiyati va soliq strategiyasining korporativ ijtimoiy mas’uliyat va aktsiyadorlar qiymatiga ta’siri haqida qimmatli tushunchalar beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bugungi kunda har qanday iqtisodiy tizimda davlatning asosiy vazifasi jamiyatning ishlab chiqarish va noishlab chiqarish tarmoqlarida muvozanat va tenglikni ta’minlashdan iborat. Ushbu muvozanatni mohirona boshqarish, shubhasiz, iqtisodiy o‘rishni katalizlash va boshqarishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Aynan mana shu murakkab jarayon doirasida moliyaviy va soliq munosabatlari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni boshqarish vositasi sifatida shakllanadi.

Milliy daromadni ishlab chiqarish doirasida qayta taqsimlashda davlatning rolini o‘z ichiga oladi. Bu ishlab chiqaruvchilar va davlat o‘rtasida markazlashtirilgan pul mexanizmlari orqali daromadlarni taqsimlashni nazarda tutadi. Ushbu qayta taqsimlashning asosiy maqsadi davlatning muhim funktsiyalarini moliyalashtirish va jamiyatni hayotiy ijtimoiy xizmatlar bilan ta’minlashdir. Ushbu harakat turli sohalar o‘rtasida muvozanatga erishishga qaratilgan. Bunda soliqlar vositachilikning asosiy vositasi sifatida markaziy o‘rinni egallaydi.

Bu jarayonlarni tartibga solish, moslashtirish va aniq chegaralash turli davrlarni qamrab oluvchi rejalarini shakllantirishda yangi imperativlarni keltirib chiqaradi. Davlat tomonidan yuqorida ko‘rsatilgan funktsiyalarning samarali bajarilishida ijtimoiy hamda iqtisodiy rejalashtirish jarayonlarini tartibga solish bilan shug‘ullanadi. Mazkur vazifa davlatning ijtimoiy dinamikaga javob beradigan iqtisodiy “barometr” roldan kelib chiqadi. Jamiyatda ijtimoiy va ijtimoiy-iqtisodiy rejalashtirishni amalga oshirish orqali real sharoit va voqeiklarga nisbatan qiyosiy tahlil qilinadi. Xususan baholash davlat harakatlarning samaradorligini baholash, uning funktsiyalari hamda mas’uliyatidagi tendensiyalarni aniqlashni pirovardida esa uning asosiy maqsadlari bo‘yicha muvozanat darajasini baholash uchun mezon bo‘lib xizmat qiladi albatta.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun davlat turli sohalarida o‘z sa’y-harakatlarini strategik jihatdan muvofiqlashtirib, turli sohalaridagi siyosatining asosini tashkil etadi. Davlatning ko‘p qirrali siyosat landshafti asosan ikki o‘q bo‘ylab tuzilgan: ichki va xalqaro.

Shuni ta’kidlash kerakki, markazlashtirilgan pul resurslarini yaratish hamda keyinchalik davlatning ichki siyosatiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Mazkur markazlashtirish davlatning umumiy iqtisodiyning asosiy tarkibiy qismi bo‘lgan soliq siyosati bilan murakkab o‘zaro bog‘liqlikni namoyish etadi. Davlatning har qanday sohada faoliyati o‘z mohiyatiga ko‘ra maqsadga yo‘naltirilgan bo‘lib, bu oldindan belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun bir qator chora-tadbirlar va harakatlarni birlashtirishni taqozo etadi. Bunday chora-tadbirlar va harakatlarning uyg‘unligi davlat siyosatini tashkil etadi.

Birinchisi, bu fiskal ekspansiyaga (“expansio”-lotincha so‘z bo‘lib, kengayish, tarqalish degan ma’noni beradi) asoslangan soliq siyosati shaklida bo‘lib, bunda yalpi talab va davlat xarajatlarini oshirish va soliqlarni kamaytirishga urg‘u berilib, unda soliqlarning rag‘batlantiruvchilik roli oshirilib, iqtisodiyotda iqtisodiy o‘rish sikllarida yuqori tebranishlarning oldi olinadi. Ammo, bunday soliq siyosatini amalga oshirish oqibatida davlat budjeti taqchilligi va inflyatsiya darajasi oshadi. Ikkinchisi esa fiskal restriksiyali (“restnctio” lotincha so‘z bo‘lib – “cheklash” degan ma’noni beradi) soliq siyosati bo‘lib, bunda davlat xarajatlarini qisqartirish va soliqlarni oshirish orqali ishlab chiqarish sur’atini pasaytirish orali inflyatsiyani kamaytirishga qaratilgan bo‘ladi. Biroq, bunday soliq siyosati ishsizlikni keltirib chiqaradi va uning oshishiga olib keladi. Ushbu strategiya va taktikalarni shakllantirish, birinchi navbatda, amalga oshirilayotgan faoliyat yoki jarayonning tabiatiga, shuningdek, davlatning tashkiliy asosiga asoslangan boshqaruv mexanizmlarining xususiyatlariga bog‘liq. Muayyan tuzilma qabul qilingan hollarda, uni amalga oshirish va daromadlarni yig‘ish bilan bog‘liq soliq siyosatiga mos keladi.

Aksincha, unitar davlatlarda budjet va soliq tizimi bir xil bo‘lib qoladi. Soliq siyosati soliq xususiyatlariga ham bog‘liq. Soliqlarning o‘zgaruvchanlik va moslashuvchanlik bilan ishlashi ularning strategiyasi va taktikalarining moslashishiga yanada ta’sir qiladi. Bundan tashqari, soliq strategiyasining ichki tuzilishi va mohiyatidan kelib chiqib, u doimiy va rivojlanuvchi shakllarni olishi mumkin. Xo‘sh, soliq strategiyasi nima?

Strategiya atamasi “grekcha soʻz boʻlib, “στρατηγία — qoʻmondonlik, boshqarish, harbiy sanʼati” degan maʼnoni berib, u dastlab, harbiy sohaga qoʻllanilib, keyinchalik davlat boshqaruvida va uning siyosatida qoʻllanila boshlagan¹. Siyosatda qoʻllanilishi esa koʻpincha unga davriylik jihatdan yondoshiladi. Shu jihatdan olganda strategiya davlatning maʼlum bir soha(yoʻnalish)dagi faoliyatini tizimli boshqarishning uzoq muddatli davrga tegishli jarayonlarini aniqlash va uning yoʻnalishlarini belgilab olinishidir. Bu holat soliqlarga oid siyosatda ham mavjud boʻladi.

Soliq siyosati strategiyasi davlatning majburiy toʻlovlarga doimiy jihatlarini qamrab oladi. U davlatning soliqlar va fuqarolardan olinadigan boshqa majburiy badallar bilan uzoq muddatli hamkorlik qilishning umumiy yoʻnalishi va xususiyatlarini aks ettiruvchi loyiha boʻlib xizmat qiladi.

Davlat tomonidan oqilona soliq siyosatining samarali ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi, ayniqsa, turli manfaatlar har doim ham bir-biriga toʻgʻri kelmasligi mumkin boʻlgan sharoitda soliq toʻlovchilar oʻrtasida soliq madaniyatini yuksaltirishni taqozo etadi. Soliq siyosati doirasida soliq imtiyozlari va imtiyozlari keng tarqalgan boʻlsa ham, ularning muvaffaqiyati soliq toʻlovchilarning ushbu imtiyozlardan oqilona foydalanishiga bogʻliq; aks holda ular budjet manfaatlariga putur yetkazishi mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida soliq toʻlovchilar koʻpincha shaxsiy manfaatlarini saqlab qolish, soliq qarzlari va hatto soliq toʻlashdan boʻyin tovlash bilan kurashadilar – bularning barchasi budjet manfaatlariga zarar yetkazadi.

Demak, soliq toʻlovchilar tashvishini budjet bilan uygʻunlashtirish soliq qarzdorligini deyarli bartaraf etish, soliq toʻlovchilar oʻrtasida soliqqa rioya qilish madaniyatini oshirish va budjetdan subsidiyalar samaradorligini optimallashtirishni nazarda tutadi. Bu oʻzgarish tabiatan uzoq muddatli urinish sifatida namoyon boʻladi. Bino-barin, soliq siyosati strategiyalari ushbu dinamik oʻzgarishlarga mos ravishda rivojlanishi kerak. Yuqorida aytib oʻtilganidek, soliq siyosati strategiyasi doimiy asosiy elementlarni va davlatning iqtisodiy siyosati maqsadlariga bogʻliq boʻlgan moslashuvchan tomonlarini oʻz ichiga oladi.

Soliq siyosatining tuzilishi va yoʻnalishi jihatdan muhim tarkibini soliq taktikalari tashkil etadi. “Taktika ham kategoriya sifatida xuddi strategiya kabi grek tilidan olingan boʻlib, “τακτικός-qoʻshinning tuzilishi, τάξις-tuzilish va joylashish”² degan maʼnolarni berib, harbiy sohaga tegishli termin sifatida, keyinchalik esa davlatning har qanday siyosatining tuzilishi va yoʻnalishini ifodalashda qoʻllanila boshlangan. “Soliq siyosatining taktikasi deganda esa soliq siyosati va uning strategiyasida maqsad qilib belgilangan vazifalarni amalga oshirish jarayonida oʻzaro bogʻliq holda qoʻllaniladigan usul va vositalarning yigʻindisidir. Sodda qilib aytganda soliq siyosati strategiyasida belgilab qoʻyilgan maqsadga oson va qulay erishishning yoʻllaridir. Bundan koʻrinadiki soliq siyosatining taktikalari”³ usullar yordamida tashkil torganligi har bir soliq siyosatida ularning eng qulay hamda samarali shakllarini qoʻllanilishi davlatning soliq siyosatini amalga oshiruvchi vakolatli organing faoliyatiga bogʻliq boʻladi. Soliq siyosati taktikasining amaliy samaradorligi yoki aksincha samarasizligi ularning real hayotga tatbiq etilishi orqali yaqqol namoyon boʻladi. Shuni taʼkidlash kerakki, taktik usullar yoki vositalar tuzilish va mazmun jihatidan nazariy jihatdan toʻgʻri boʻlishi mumkin, ammo ularni amalga oshirishdagi har qanday notoʻgʻri qadamlar yoki xatolar hatto eng yaxshi oʻylangan yondashuvlarni ham buzishi mumkin.

Bu soliq siyosati taktikasidagi nazariy tuzilmalar va pragmatik koʻrinishlar oʻrtasidagi dixotomiyani taʼkidlaydi. Bundan tashqari, soliq siyosati taktikasi millat yoki mintaqaning oʻziga xos xususiyatlariga moslashishni talab qilishini tan olish zarur. Bir joyda samarali boʻlgan narsa boshqa joylarda oʻxshash natijalarni bermasligi mumkin. Demak, soliq siyosati taktikasini mavjud iqtisodiy sharoitlar va ularni qoʻllashning vaqtinchalik kontekstiga muvofiq sinchkovlik bilan kalibrlash zaruriyatga aylanadi. Alohida milliy iqtisodiyotda islohotlarning dastlabki bosqichlarida qoʻllanilgan taktik yondashuvlar maʼlum muddat davomida oʻz samarasini yoʻqotib qoʻyishi yoki aksincha, maʼlum vaqt oraligʻida qoʻllanilgan va keyinchalik bekor qilingan usullar oʻz ahamiyatini tiklashi yoki keyingi bosqichlarda yana samarali boʻlishi mumkin. rivojlanish.

Bunday usullardan biri (taktik yondashuv) sifatida progressiv soliqqa tortishdan foydalanish bunga misoldir. Progressiv soliqqa tortish iqtisodiyotda tushkunlik (tanazzul) kuzatilayotgan vaqtda samara berishi jahon amaliyotida (Keynsning soliqqa tortish nazariyasining AQSH iqtisodiyotidagi krizisdan qutulishdagi ahamiyatni eslang) isbotlangan. Shuningdek, iqtisodiyot rivojlanib, unda jamgʻarishning kuchayib, investitsiyaga aylanishining sekinlashishi orqali iqtisodiyotga salbiy taʼsirini kamaytirish maqsadida progressiv soliqqa tortish taktikasi yana samara beradi. Shu nuqtayi nazardan, soliq siyosati taktikasining samaradorligi ularni qoʻllash chastotasi va mavjud iqtisodiy muhitga bogʻliq.

Shu nuqtayi nazardan, biz umuminsoniy va milliy qadriyatlar haqida gapirganda, keksalar, tugʻma nogironlar, tarixiy obidalar, xalqlar oʻrtasidagi madaniy anʼanalarni asrab-avaylash, voyaga yetmaganlar farovonligi, insonparvarlik gʻoyalari taʼminlash kabi jihatlarni nazarda tutamiz. yordam va boshqalar. Aksincha, ichki

1 Солиқ сиёсати тактикасини изоҳлашда ушбу терминни доим кўплик маъносида ишлатиш мақсадга мувофиқ, сиёсатда битта тактика бўлиши унинг мазмунини йўқотади.

2 Грант Р. М. Современный стратегический анализ. 7-е издание. — Санкт-Петербург: Питер, 2016. — 544 с.

3 Солиқ сиёсати тактикасини изоҳлашда ушбу терминни доим кўплик маъносида ишлатиш мақсадга мувофиқ, сиёсатда битта тактика бўлиши унинг мазмунини йўқотади.

bozorda mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish va iste'mol qilishni sinxronlashtirish talabi mavjud. Bundan tashqari, yalpi ichki mahsulot va uning iste'molida aholi salomatligiga zarar yetkazuvchi mahsulotlar (masalan, alkogol va tamaki mahsulotlari) salmog'ining ortishi, ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmining o'zgarishi va iste'mol shakllarining o'zgarishi kabi o'zgaruvchan dinamika soliqqa tuzatishlar kiritishni talab qiladi. siyosat taktikasi. Biz tadqiqot ishimizning ushbu bo'limida olib borilgan nazariy tahlillar va kuzatishlar natijasida olingan soliq siyosati va uning strategiyasi haqidagi ilmiy jihatdan aniqlangan tushunchamizni taqdim etamiz.

Soliq siyosatining mohiyatini tushunishda uni tor va keng ma'noda ko'rish mumkin. Tor doirada soliq siyosati davlat va mulk (daromad) egalari o'rtasidagi soliq munosabatlarini tartibga solishga taalluqlidir.

Soliq siyosati keng ma'noda esa – milliy daromad shakllanishi, o'sishini rag'batlantirish hamda qayta taqsimlashga xizmat qiladigan iqtisodiyotda teng raqobat sharoitini yaratishga qaratilgan soliqlarni joriy etish va undirish mexanizmlarini qamrab olgan davlat boshqaruv institut shakli tushuniladi.

Soliq siyosatining bosh(doimiy) strategiyasi-davlat budjeti hamda soliq to'lovchilar o'rtasidagi o'zaro manfaatlarining uyg'unlashuvi va muvozanatlashuvini ta'minlashdan iborat bo'lsa, soliq siyosatining o'zgaruvchan soliq strategiyasi esa budjet daromadlarining bir maromda shakllanishi, teng raqobat sharoitini yaratish soliq to'lovchilarning soliq madaniyatini oshirishga erishish hamda soliqlarning rag'batlantirish ta'sirini yanada oshirishdan iboratdir.

Yuqorida aytib o'tilganidek, soliq siyosati davlat tashkil torgan kundan boshlab davlat faoliyatining ajralmas qismi bo'lib kelgan. Davlatlar qisqa muddatli, o'rta muddatli va uzoq muddatli rejalarni o'z faoliyatini boshqarish mexanizmlari sifatida shakllantiradilar va ularni ma'lum muddatlarda amalga oshirilishi kerak bo'lgan strategik maqsadlarga moslashtiradilar.

Ta'kidlash joizki, olimlar davlatning siyosiy va iqtisodiy apparatining tuzilishi va rivojlanish qirralarini o'rganish bo'yicha turli tadqiqot ishlarini olib borishgan. Bu tahlillar davlatning yaxlit siyosati va ularning strategik yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratilib, muayyan muddatlar uchun belgilangan maqsadlarni o'z ichiga oladi. Davlatning soliq siyosati strategiyasini ilmiy tadqiq qilishda ushbu sohadagi mavjud tadqiqotlardan olingan tushunchalarni birlashtirish va bir vaqtning o'zida original tahliliy asosni yaratish zarur. Shu munosabat bilan bizning maqsadimiz ushbu mavzu bo'yicha tanlangan ilmiy tadqiqotlarning mazmunini uslubiy jihatdan tekshirishdir. Yuqorida aytib o'tilganidek, soliq siyosati davlat tashkil torgan kundan boshlab davlat faoliyatining ajralmas qismi bo'lib kelgan. Davlatlar qisqa muddatli, o'rta muddatli va uzoq muddatli rejalarni o'z faoliyatini boshqarish mexanizmlari sifatida shakllantiradilar va ularni ma'lum muddatlarda amalga oshirilishi kerak bo'lgan strategik maqsadlarga moslashtiradilar. Ta'kidlash joizki, olimlar davlatning siyosiy va iqtisodiy apparatining tuzilishi va rivojlanish qirralarini o'rganish bo'yicha turli tadqiqot ishlarini olib borishgan. Mazkur sharhlar davlatning har tomonlama qamrab oluvchi siyosati va ularning strategik yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratilib, aniq muddatlar uchun belgilangan maqsadlarni o'z ichiga oladi. Davlatning soliq siyosati strategiyasini ilmiy ekspertizadan o'tkazishda ushbu sohadagi mavjud tadqiqotlar natijasida olingan tushunchalarni birlashtirish va bir vaqtning o'zida original tahliliy asosni yaratish zarur bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, bizning maqsadimiz ushbu mavzu bo'yicha tanlangan ilmiy tadqiqotlarning mazmunini muntazam ravishda o'rganishdir.

Davlatning soliq siyosati va uning strategik maqsadlari qanday belgilanishi va bo'lishi kerak degan masalaga klassik iqtisodchi olimlar, jumladan, "F.Kene, A.Smit, D.Rikardo, J.B.Sey, nemis iqtisodchilari I.G.Fon Tyunen, ingliz iqtisodchilari S.Djevons, J.M.Keyns, J.S.Mill va amerikalik iqtisodchilar J.B.Klark, A.Toson va boshqalarning ilmiy qarashlarida muhim o'rin tutib kelgan. Ular davlat iqtisodiyotni tartiblashda soliq siyosatini yuritishning turli xil uslublari va yondashuvlari haqida ko'plab bahslar yuritgan, soliq siyosatining bosh maqsadi nimadan iborat bo'lishi lozimligi ko'rsatib berishda, ko'proq, soliqlarni undirish masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Amerikalik neokeynschilar vakillari bo'lgan R.Xarrod va E.Domarlar iqtisodiy o'sish modelini yaratishda soliq blokiga (bo'g'iniga) bag'ishlangan tadqiqotlarida soliqlar joriy etish va undirishda mamlakatda jam'arish, investitsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi aloqalar bog'liq holda strategiya yuritish lozimligi haqidagi g'oyalarni ilgari surgan bo'lsa, hozirgi zamon iqtisodchilaridan P.Samuelson, K.R.Makkonell va S.L.Bryu kabi olimlar davlatning soliq siyosati markazida adolatlilik tamoyili mavjud bo'lishi va uning strategik maqsadlariga erishishdagi taktik yo'nalishlar iqtisodiyotning boshqa yo'nalishlari: monetar, investitsiya jarayonlari bilan chambarchas bog'lanish kerak degan ilmiy qarashlarni ilgari surishgan"⁴.

4 Ф.Кенэ Избранные экономические произведения.-М.Соцэкгз. 1960; А.Смит Исследование о природе и причинах богатства народов.-М.: 1962; Д.Рикардо Начала политической экономики и налогового обложения / Соч. Т.1. М.: Госполиздат, 1956; Дж.М.Кейнс Общая теория занятости, процента и денег. – М.: 1993; Дж.С.Милл Основы политической экономики. Пер. с англ. Т.1. – М.: Мысль, 1980; А.В. Аникин Юность науки. М., Политиздат. 1971 г. История экономической мысли. М., 1998. 21 Қаранг: Менько Г. Макроэкономика. М., 1994; Денисов Э. Исследования различий в темпах экономического роста. М., 1971; Kuznets S. Economic Growth of Nations. Total Output and Production Structure. Cambridge, 1971; Леонтьев В.В. Экономические эссе. М., 1991; Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. В 2т. пер. с англ. 11-го изд. Т.1. – М: Республика. 1992; Самуэльсон П. Экономика Т.1. пер. с англ. – М. Республика, 1993; Курс экономической теории: учебник – 4-с доп. И перераб. Изд.-Киров "АСА", 1999, стр. 557-584; Пезенти А.Очерки политической экономики капитализма. пер. с итал. В 2т. Т.2. – М.: Прогресс, 1976. с. др.

Ayrim manbalarda⁵ “davlatning soliq siyosati davlatning soliqlar va yig’imlar sohasidagi chora-tadbirlar tizimi, davlat moliya siyosatining tarkibiy qismidir”⁶ deb ta’riflangan bo’lsa, “bu soliq turlarini, soliq stavkalarining qiymatlarini, soliq to’lovchilar va soliq solish obyektlarini tanlashda, soliq imtiyozlarida ifodalanadi”⁷ deyiladi boshqa manbada. Aynan shu manbalarda shuningdek “davlatning soliq siyosati ham mikroiqtisodiy, ham makroiqtisodiy jihatlariga ega bo’lib, makroiqtisodiy jihatlar iqtisodiy faollik darajasiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin bo’lgan yig’ilgan soliqlarning umumiy miqdoriga taalluqli bo’lgan holda fiskal siyosatning tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Mikroiqtisodiy jihatlar tenglik (kimga soliq to’lash kerak) va taqsimlash samaradorligi (ya’ni, qanday soliqlar turli xil iqtisodiy faoliyatlar miqdoriga buzuvchi ta’sir ko’rsatadi) masalalariga taalluqlidir”⁸ degan g’oyalar mazmuni keltiriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

“Soliq siyosati” nomli ensiklopedik to’plamning mualliflarining fikricha, “davlatning soliq siyosatini tanlash mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy tizimiga, iqtisodiyot va moliya holatiga bog’liq. Soliq siyosati chora-tadbirlari turli qonunlarni, xususan, asosiy kapitalning tezlashtirilgan amortizatsiyasini tartibga soluvchi, yer qo’rining kamayishi uchun ajratmalar, ayrim korxonalar va tarmoqlarni soliqdan (to’liq yoki qisman) ozod qilishni o’z ichiga olishi mumkin. Soliq siyosati choralari tizimi investitsiyalarni rag’batlantirish va mintaqaviy siyosatni olib borish uchun ishlatilishi mumkin”⁹. Yu.Yu.Petrinin, M.I.Panov, L.B.Logunovalar esa, soliq siyosati va uning strategik mazmunini “soliq qonunchiligidagi korxonalarga soliq to’lashdan qochish imkonini beruvchi bo’shliqlarni aniqlashdan iborat”¹⁰ degan fikrni ilgari suradi.

Bulardan farqli ravishda A.V.Aronov, V.A.Kashinlar esa “maksimal soliq siyosatining mazmunini soliq siyosatining asosiy strategiyasi sifatida qaraydi, ya’ni, ularning fikricha, soliqlar sonini oshirish, soliq stavkalarini oshirish, soliq imtiyozlarini kamaytirish soliq siyosatining strategik maqsadlari sifatida qabul qilinishi mumkin”¹¹. Bundan tashqari, ushbu mualliflar, soliq siyosatining ikki turini: “liberal-cheklangan va ijtimoiy yuklangan modellarni alohida ko’rsatib o’tib, birinchi model (liberal-cheklangan model) tovarlar ishlab chiqarishni ko’paytirish, yangi tashqi bozorlarga chiqish va ularni kengaytirish, xususiyl tashabbus orqali aholi daromadlarini oshirishga qaratilgan bo’lib, ushbu model soliq imtiyozlarining maksimal darajasiga qat’iy rioya qilish, investitsiyalarni keng rag’batlantirish, iqtisodiy faoliyatga davlat aralashuvini cheklash bilan tavsiflanadi, shu bilan birga, bunday soliq siyosatini amalga oshirish ijtimoiy imtiyozlar va kafolatlarining qisqarishiga olib keladi”¹². Ushbu mualliflar tomonidan ta’kidlanganidek, soliq siyosati amaliy jihatdan hozirgi kunda Braziliya davlatida, Meksika davlatida, Osiyo mamlakatlari, Xitoy va Hindiston mamlakatlarining soliq siyosati strategiyasida qo’llanilib kelinmoqdaki, unda ustuvor yo’nalishlar sifatida “iste’mol talabini ta’minlash, eksportning yuqori ulushini ta’minlash, moliyaviy kapitalni kengaytirish, aholi bandligini ta’minlash va daromadlarni taqsimlashda tengsizlikni kamaytirish, tarkibiy siyosatni amalga oshirish” kabi taktikalarga asoslangandir.

N.M.Dementyeva va I.A.Mayburovlarning soliq siyosatidagi fikrlari anchayin bir biriga o’xshash hisoblanadi. Ushbu mualliflar soliq siyosatini mazmunini milliy boyliklardan samarali foydalanishga qaratilgan soliq tizimini yaratilishi sifatida baholaydi. Ya’ni, ularning fikricha, “soliq siyosati davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining ajralmas qismi bo’lib, mamlakat milliy boyliklarini jamg’arish va undan oqilona foydalanishni rag’batlantirish, iqtisodiyot va jamiyat manfaatlarini uyg’unlashtirishga ko’maklashuvchi soliq tizimini yaratishga qaratilgan va shu orqali jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlanadi”¹³. Shuningdek, N.M.Dementyeva “soliq siyosatini davlat iqtisodiy siyosatining in’ikosi ekanligini va soliqlarning ilmiy nazariyasiga asoslanishi lozimligini ta’kidlagan. Amalga oshirilayotgan soliq siyosatining natijalari ko’p jihatdan davlat o’z iqtisodiy siyosatiga qanday tuzatishlar kiritishga majbur ekanligini, soliq tizimini qanday qurish kerakligini belgilaydi”¹⁴.

5 <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

6 Налоговая политика // Энциклопедия российского и международного налогообложения. — М.: Юристъ. А. В. Толкушкин. 2003.

7 Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Налоговая политика // Современный экономический словарь. — 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М. 479 с. 1999.

8 <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

9 Налоговая политика // Энциклопедия российского и международного налогообложения. — М.: Юристъ. А. В. Толкушкин. 2003.

10 Налоговая политика // Экономика. Словарь по общественному знанию. — М.: КДУ. Ю. Ю. Петрунин, М. И. Панов, Л. Б. Логунова. 1995.

11 Аронов А. В., Кашин В. А. Налоги и налогообложение: учеб. пособие. — М.: Магистр, 2007. — С. 99—100.

12 O’sha manba.

13 Н.М.Деметтьева. налоговая политика государства. https://nsuem.ru/science/publications/science_notes/issue.php?ELEMENT_ID=1689, Налоги и налогообложение: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям “Финансы и кредит”, “Бухгалтерский учет, анализ и аудит”, “Мировая экономика” [И.А.Майбуrows и др.]; под ред. И.А.Майбуrows.-М.: ЮНИТИ-ДАНА,2007.-655с.)

14 Н.М.Деметтьева. налоговая политика государства. https://nsuem.ru/science/publications/science_notes/issue.php?ELEMENT_ID=1689.

Soliq siyosati va uning strategik yo'nalishlari haqidagi akademik nutqda soliq siyosati ikki nuqtayi nazardan tavsiflanadi. U davlatning ataylab aralashuvini, shuningdek, davlat tomonidan amalga oshiriladigan iqtisodiy, moliyaviy va huquqiy choralarni o'z ichiga olgan ko'p qirrali tizim sifatida qabul qilinadi. Keyinchalik aniq maqsadlarni amalga oshirish uchun ishlab chiqilgan tizimli chora-tadbirlar qatori sifatida talqin etiladi. Keyingi ro'yxat soliq siyosatining asosiy maqsadlarini qamrab oladi: "ma'lum bir mamlakatning o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga mos keladigan soliq tizimini shakllantirish, davlatning moliyaviy ehtiyojlarini ta'minlash, mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishini ta'minlash"¹⁵ kabi vazifalarni keltirib o'tadiki, yuqoridagi "ikkita ilmiy qarashlar B.Aliyev tomonidan bildiriladi.

Ilmiy adabiyotlarda soliq siyosati fiskal siyosatning tarkibiy qismi sifatida qaraladiki, bunda soliq siyosati-ning moliyaviy siyosatning elementi hisoblanadi, davlatning moliyaviy siyosatini amalga oshirish davlatdagi moliyaviy munosabatlarni tartibga soluvchi qonunchilik bazasiga (turli darajadagi budjetlar, soliq kodeksi, fuqarolik kodeksi va boshqalar, shuningdek moliya siyosatini shakllantiradigan va amalga oshiradigan ijro etuvchi hokimiyat tizimi tomonidan ifodalanadigan institutsional asosga ega bo'lgan)¹⁶ asoslanadi.

Shuni ham ta'kidlash keraki, ayrim rasmiy vakolatli organlar tomonidan soliq siyosati strategiyasi asosiy yo'nalishlari rasmiy jihatdan belgilab qo'yilgan holatlar ham bor. Masalan, Rossiya "Moliya vazirligining rasmiy saytida soliq siyosati tadbirkorlik faoliyatini tartibga solish va sarmoyaviy jozibador muhitni yaratishning muhim omilidir. Soliq tizimining raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy mezon tadbirkorlik subyektlarining nominal soliq yuki hamda soliq to'lovchilarning soliqlar va yig'implarni to'lash majburiyatini bajarish bilan bog'liq xarajatlaridan iborat jami soliq yukidir"¹⁷ degan mazmunda soliq siyosatining strategik chegaralarini qamrab oladi, soliq siyosati doirasida tadbirkorlik subyektlarini tartibga solish hamda rag'batlantirishga qaratilgan. "Laffer egri chizig'i" deb nomlanuvchi soliq nazariyasi bilan solishtirganda, soliq siyosatining asosiy strategik maqsadi soliq to'lovchilarning xatti-harakatlariga ta'sir ko'rsatish va rag'batlarning uyg'unligini kafolatlash ekanligi ayon bo'ladi. Shu munosabat bilan aytish mumkinki, mazkur strategik yo'nalish ilmiy tamoyillarga mustahkam asoslanib, uning amaliy ahamiyatini bildiradi. Shuningdek, ko'pgina ilmiy va nazariy nuqtayi nazardan soliq siyosati strategiyasiga oid aniq ilmiy yondashuvlar yoki aniq ta'riflar kamdan-kam hollarda taqdim etiladi. Shunga qaramay, ularning mazmunini ilmiy va mantiqiy talqin qilish orqali strategik va taktik yo'nalishlarning mohiyatini aniqlash mumkin. Buni yuqorida keltirilgan ilmiy qarashlarda ham quyida keltirilayotgan yondashuvlarda ham ko'rish mumkin. Jumladan, N.G.Lukyanovaning "yondashuvida soliq tizimini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar majmui soliq siyosatining muhim strategiyasi konsepsiyasi sifatida tavsiflanadi"¹⁸, Rossiyalik soliq nazariyasi bo'yicha yirik olimlardan biri bo'lgan D.N.Chernik esa, "soliq siyosatining strategik yo'nalishi "mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatni hisobga olgan holda davlat va soliq to'lovchilarning iqtisodiy manfaatlarini uyg'unlashtirishga ko'maklashuvchi soliq tizimini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi lozim deb hisoblaydiki, muallifning fikricha, siyosati iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan, mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatni hisobga olgan bo'lishi lozim. Professor D.Chernikning soliq siyosati strategiyasini belgilashga oid ilmiy yondashuvining ahamiyatligi shundaki, muallif"¹⁹ strategik maqsadda soliq to'lovchining iqtisodiy manfaatlarini uyg'unlashtirish masalasining qo'yilishi ikki jihatdan, ya'ni soliq to'lovchining manfaatlari va davlat budjetining manfaatlari jihatdan yondoshilganligini ko'rish mumkinki, fikrimizcha, bu to'g'ri yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Soliq siyosati hamda uning strategiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahliliy sharhi bo'yicha mulohazalarimizni yakunlar ekanmiz bir qator ilmiy xulosalarni chiqarish mumkin:

birinchidan, davlatning soliq siyosati nimani o'z ichiga olishi va uning asosiy mohiyatini o'rganish soliqqa tortish paydo bo'lganidan beri ilmiy tadqiqot mavzusi bo'lib kelgan. Bu so'rov o'rta asrlarda sezilarli sur'atga ega bo'ldi;

ikkinchidan, soliq siyosatiga malum bir ilmiy qarashlarda u moliyaviy siyosat hamda strategiyaning asosi sifatida talqin etiladi. Uning asosiy yo'nalishlaridan biri bu moliyaviy siyosat konturlariga muvofiq shakllantiriladi.

uchinchidan, soliq siyosati aksariyat davlatlar tomonidan tartibga solishning aniq vositasi sifatida baholalanadi.

to'rtinchidan, ma'lum ilmiy tadqiqotlar soliq siyosati va uning strategiyasini soliq to'lovchilar, xususan, tadbirkorlar o'rtasida jamiyatda simbiotik o'zaro munosabatlarni rivojlantiruvchi iqtisodiy vositalar sifatida ko'rib chiqdi.

15 Алиев Басыр Хабибович. Налоговая политика и её роль в регулировании экономики государства. Вопросы структуризации экономики. №3, 2012 Материалы IV Международной НПК по СТО в Махачкале.

16 Т.В. Кулина. государственная налоговая политика и её роль в социально-экономическом развитии России. Вестник Томского государственного университета. Экономика. 2016. №2 (34).

17 https://minfin.gov.ru/ru/performance/tax_relations/.

18 Lukyanova N.G. Upravleniye nalogovoy sistemoy gosudarstva: sistematizatsiya ponyatiynogo apparata // Finansovyy mir. 2002. Выр. 1.

19 Chernik D.G. Nalogi i nalogoblojeniyе. M.: INFRA-M, 2001. 574 s.

beshinchidan, soliq siyosati strategiyasini davlatning iqtisodiy siyosati doirasidagi eng muhim vazifalarni amalga oshirishning ajralmas moliyaviy tayanchi sifatida qaraladi.

oltinchidan, soliq siyosatining samaradorligi uning taktikasi, konsepsiyasi va oraliq islohotlarni tizimli ravishda amalga oshirishga bog'liqligi tavsiflangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.redalyc.org/journal/4417/441768343003/html/>.
2. Vol. 41, No. 1 (1983), pp. 181-222 (42 pages) Published By: Springer
3. <https://www.researchgate.net>
4. Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR), volume 168.
5. <https://www.oecd.org>
6. Ismatov Xolbuta Begmatovichning Soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish: (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. – Toshkent, 2023.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

